

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

2026-YIL

IYUN/6-SON, II-QISM

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, iyun.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqov vch, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

METAVERS TURIZMI: VIRTUAL DUNYODAGI SAYOHATNING IQTISODIY, HUQUQIY VA IJTIMOIIY NATIJALARI	12
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Eshimova Sevinch Baxtiyor qizi	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA SUN'IY INTELLEKT VA PLATFORMA EKOTIZIMLARINING KORXONA INNOVATSIYALARIDAGI O'RNI	16
Izzatullayeva Madinabonu Yolqin qizi	
METHODOLOGY FOR ASSESSING THE ECONOMIC DAMAGE OF ECOLOGICAL HAZARDS IN URBAN AREAS: CONCEPTUAL SHORTCOMINGS OF NON-MARKET VALUATION METHODS AND THE INTEGRAL DAMAGE FUNCTION APPROACH	20
Abbos Saydullaev	
Iqboloy Choriyorova	
O'ZBEKISTONDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI TA'MINLASHDA RAQAMLI IQTISODIYOT IMKONIYATLARI	31
Ibragimova Rayxon Tojibayevna	
OZIQ-OVQAT SANOATIDA "ZAYLANMA IQTISODIYOT (CIRCULAR ECONOMY)" MODELINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	36
Elnoraxon Muminova Abdukurimovna	
Sarvinov Mamatojiyeva Dilshodjon qizi	
TRANSPORT KORIDORLARINI BOSHQARISHDA LOGISTIKA MENEJMENTINING SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	42
Umarova Dilfuza Rahmatulla qizi	
ОЦЕНКА ТЕКУЩЕГО СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ ЦИФРОВИЗАЦИИ МИСЕ-СЕКТОРА В УЗБЕКИСТАНЕ	47
Narzulloeva Fariza Akmalевна	
ECONOMETRIC MODELING OF THE DYNAMICS OF RETAIL TRADE TURNOVER UNDER THE INFLUENCE OF REAL HOUSEHOLD INCOME USING A LOGARITHMIC FUNCTION	53
Gaybullayev Sarvar Uktam ugli	
MILLIY IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING MAZMUN-MOHİYATI VA NAZARIY ASOSLARI	59
Mizamova Umida Jamoliddin qizi	
SPORT TAKOMILLASHUVI BOSQICHIDAGI FUTBOLCHILARNING MUSOBAQA FAOLIYATIDA INNOVATSION VOSITALARNING O'RNI	64
Mamatraimov Anvar Chorshanbiyavich	
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA CHET TILINI VIZUAL MATERIALLAR VOSITASIDA O'RGATISHNI TAKOMILLASHTIRISH	72
Olimova Shahlo Bahodir qizi	
Inomova Mahliyo Yusuf qizi	
TIJORAT BANKLARIDA ICHKI VA TASHQI AUDITNING NAZARIY ASOSLARI	76
Toshimov Azizbek Hakimovich	
Quvondiqov Shohboz Normamat o'g'li	
XUSUSIYLASHTIRISH JARAYONLARINING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI	81
Musurmonqulov Muhammad Ural o'g'li	
TEMIR YO'L ISHLAB CHIQRISH KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY MEXANIZMI	86
Baymatov Atxam Axmadaliyevich	

MENEJMENT NAZARIYASINING SHAKLLANISHI VA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI.....	92
Saidova Xilolaxon Rashidjon qizi OPPORTUNITIES FOR USING MARKETING STRATEGIES TO ENSURE THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF HOTEL ENTERPRISES IN UZBEKISTAN	97
Sardor Kuvandikov ЭФФЕКТИВНОСТЬ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОГРАММ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ	106
Абдуллаева Зульфия Иззатовна NAMANGAN VILOYATINING HUDUDIYIQTISODIY TUZILMASI VA SHAHARLAR TIZIMINING SHAKLLANISH XUSUSIYATLARI.....	113
Ahmadjanov Ilyosbek Ilhomjon o'g'li JISMONIY SHAXSLAR DAROMADLARINI SOLIQQA TORTISH MEXANIZMI VA XALQARO TAJRIBALAR QIYOSIY TAHLILI	117
G'afforov Kamronbek “O'ZBEKISTON TEMIR YO'LLARI” AJNING SINGULYAR VA BARQARORLIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI	123
Bobojonova Zarnigor Shokirovna MINTAQAVIY IQTISODIY JARAYONLARNI BAHOLASHDA DSGE MODELINING QASHQADARYO SHAROITIGA MOSLASHTIRILGAN TAHLILYI KOMPONENTLARI.....	132
Muxitdinov Xudayar Suyunovich Quvatova Gulzoda Faxriddin qizi O'ZBEKISTONDA TIBBIY TURIZM VA TIBBIY XIZMATLAR TIZIMINING MAZMUNI	137
Ergasheva Iroda Ibrohim qizi FOYDA SOLIG'INING BANKLAR MOLIYAVIY HOLATIGA TA'SIRINI BAHOLASH	141
Maxmudov Omon To'xtayevich RAQAMLI INFRATUZILMA TUSHUNCHASI, TARKIBI VA IQTISODIY MAZMUNI.....	147
Pardayev Orifjon Charshamiyevich O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARI FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI.....	152
Omonova Zarina Xudoymurodovna RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (Shartli “suv ta'minot servis” AJ misolida).....	160
Doniyorova M. KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK KORXONALARI RIVOJLANISHINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH.....	164
Komilova Shaxnoza Komiljon qizi SUN'YI INTELLEKT ASOSIDA INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA XODIMNING QIYMAT YARATISH DARAJASINI BAHOLASHNING INTEGRALLASHGAN MODEL (EVC1)	169
Xaydarova Malika Shokirjon qizi ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ПОЛИТИКА УЗБЕКИСТАНА И МЕХАНИЗМ ЕЁ РЕАЛИЗАЦИИ	174
Нодира Илхамовна Саидахмедова Жамолiddин Ярашевич Нуриллаев THE RELATIONSHIP BETWEEN FRUGALITY AND INNOVATION: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PERSPECTIVES.....	181
Allaberganov Zakir Gaibovich Alimova Guzal Abdukhakimovna BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTSIONAL MODEL.....	188
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	

AHOLINI IJTIMOYIY HIMOYALASH TIZIMINI BOSHQARISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	196
Xamroyev Anvar Ashurovich	
QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARINI QAYTI ISHLAYDIGAN BIZNES SUBYEKTLARIDA MEHNAT UNUMDORLIGINI OSHIRISH	202
Ismaylov Kuvatbay Sarsenbayevich	
IQTISODIYOT TARMOQLARINI QO'LLAB-QUVVATLASHDA FISKAL INSTRUMENTLARNING NAZARIY-IQTISODIY ASOSLARI	206
Mardonov Kamoliddin Karamiddinovich	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI VA ULARNI BOSHQARISH	212
Hamroyeva Feruza Azizjon qizi	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA TARMOQLARARO INTEGRATSIYANING INSTITUTSIONAL MODELINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	217
Muftaydinov Mansur Kiyomidinovich	
RISKLARNI BOSHQARISH TIZIMINING IQTISODIY MAZMUNI VA ZAMONAVIY YONDASHUVLARI.....	226
Sirojev Nurbek G'ulomiddin o'g'li	
EKOLOGIK GLOBALLASHUV SHAROITIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI TAKOMILLASHTIRISH ZARURATI.....	231
Nurmatov Samandar G'ayratovich	
TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISHDA TO'G'RIDAN-TO'G'RI XORIJIY INVESTITSİYALAR (FDI)NING ROLI VA UNI RAG'BATLANTIRISH OMILLARI	238
Bau Long	
ПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС РЕГИОНА КАК ОБЪЕКТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	244
Axrarova Shodiyxon Ja'farxon kizi	
PUL OQIMLARI AUDITINI TAKOMILLASHTIRISHNING KOMPLEKS USLUBIYATI	247
Djurayev Davlat Djonibekovich	
TIJORAT BANKLARIDA KREDITLASH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH VA MOLIYALASHTIRISHNING ZAMONAVIY AMALIYOTDAGI HOLATI TAHLILI	250
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
SOLIQ QARZDORLIGINI HISOBLASH VA UNDIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI IQTISODIY SUBYEKTLAR MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH	256
Payziyev Hamid Orziqulovich	
PUL-KREDIT SIYOSATI INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	260
A.A. Ismailov	
O'ZBEKISTONDA ELEKTRON TO'LOV TIZIMLARINING RIVOJLANISHI VA ULARNING ISTE'MOLCHILAR XULQ-ATVORIGA TA'SIRI	266
Elmurodov Shohzod Shavkatovich	
DAVLATNING BUDJET SIYOSATI — MILLIY IQTISODIYOTNI TARTIBGA SOLISHNING ASOSIY INSTRUMENTI SIFATIDA.....	272
A.A. Ismailov	
ETNOGRAFIK RESURSLARDAN FOYDALANISHNING STRATEGIK BOSHQARUV TAMOYILLARI ASOSIDA TURIZM SAMARADORLIGINI OSHIRISH	278
Axmedov Ikrom Akramovich	
O'ZBEKISTON TASHKILOTLARIDA UCHRAYDIGAN BOSHQARUV MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI	285
Abiyev Jahongir Ne'matovich	
XIZMATLAR SOHASIDA INNOVATSION FAOLIYATNING NAZARIY MODEL VA ILMIY YONDASHUVLARI.....	290
Abikayumov Bekzod Turdiniyozovich	

O'ZBEKISTONDA KIMYO SANOATI KORXONALARINING RAQAMLI SALOHİYATINI BAHOLASH: RSI INDEKSI ASOSIDA ILMIY TAHLIL	294
Odinayev Nuriddin Ramozon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA ISLOMIY QIMMATLI QOG'OZLARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI	300
Hakimov Ikrom Izzatillo o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARIDA QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA STRATEGIK ISLOHOTLARNING AHAMIYATI	305
Amanov Akram Mirzayevich	
FOND BOZORI INSTRUMENTLARI ORQALI INVESTITSION FAOLIYATNI MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	310
Vasiyev Alisher Samiyevich	
O'ZBEKISTONDA MAHSULOT SIFATINI BOSHQARISH JARAYONINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING INSTITUTSIONAL ASOSLARI TAHLILI	316
Atakulov Askad Raimkulovich	
KORPORATIV BOSHQARUVDA LEADERSHIP 4.0 KONSEPSIYASINI JORIY ETISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHATLARI	322
Ashurov Furkatjon Shuxratovich	
ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ «ЗЕЛЕННЫХ» ТЕХНОЛОГИЙ В ЖИЛИЩНОМ СЕКТОРЕ УЗБЕКИСТАНА	326
Tojievа Dильфуза Бобомуратовна	
SAVDO KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA IJTIMOYIY TARMOQLAR MARKETINGIDAN FOYDALANISH YO'LLARI	334
Baltabayev Hurrambek To'liqinovich	
METAVERS TURIZMI: VIRTUAL DUNYODAGI SAYOHATNING IQTISODIY, HUQUQIY VA IJTIMOYIY NATIJALARI	341
Urazov Jamshidjon Sa'dullayevich	
Eshimova Sevinch Baxtiyor qizi	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI IQTISODIYOTIDA SANOAT TARMOG'INING ROLINI STATISTIK O'RGANISH	354
To'rayeva Zilola Turg'unovna	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA BANKLAR: BIZNES TAHLILI VA STRATEGIK USTUNLIK MEXANIZMLARI	361
Shanasirova Nodira Abdullayevna	
Ibragimova Iroda Rashid qizi	
To'lovov Erkinjon To'liqin o'g'li	
QQS, FOYDA VA DAROMAD SOLIG'I STAVKALARINING BARQARORLIGI	367
Aripova Aziza Alisherovna	
YER VA SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR	372
Xudoyberdiyev Diyorbek Norqobil o'g'li	
O'ZBEKISTONDA RAQAMLI SIRKULAR IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING INTEGRASION MODEL VA BAHOLASH INDIKATORLARI	378
Yuldashev Shuxrat Ganiyevich	
O'ZBEKISTON KICHIK VA O'RTA KORXONALARI ORASIDA EKO-MARKETING TO'SIQLARI	383
Gulsara Ostonaqulova	
Erkinova Shoxista Bekzod qizi	
YAXSHI KORPORATIV BOSHQARUVNING NAZARIY ASOSLARI	394
Urinov Bobur Nasilloevich	
O'ZBEKISTONDA TUROPERATORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA XORIY TAJRIBALARIDAN FOYDALANISH YO'LLARI	399
Qutlimurotov Fayzullo Sa'dulayevich	

VILOYAT SANOAT KORXONALARINING INNOVATSION RIVOJLANISHINI KO'P OMILLI EMPIRIK MODELLAR ASOSIDA TAHLIL QILISH VA PROGNOZLASH (Qashqadaryo viloyati misolida).....	406
Avazova Nafisa Namazovna O'ZBEKISTONDA SERVIS IQTISODIYOTI: XIZMAT KO'RSATISH SIFATINI BOSHQARISHNING ZAMONAVIY USULLARI VA TENDENSIYALARI	410
Sattarova Nargiz Toxirovna HUDUDIIY RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA GASTRONOMIK TURIZMNING AHAMIYATI.....	414
Nurullayeva Malika Samadjon qizi ГЕОГРАФИЧЕСКИЕ УКАЗАНИЯ КАК МАРКЕТИНГОВАЯ СТРАТЕГИЯ ПРОДВИЖЕНИЯ ТУРИСТСКИХ ДЕСТИНАЦИЙ (НА ПРИМЕРЕ «ЗАГАРА-НОН»).....	420
Сапарбаева Мавлюда Толыбаевна AKSIYADORLIK JAMIYATLARI MOLIYASINI SAMARALI TASHKIL ETISH VA INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISH.....	427
Kurashev Sobir Saidmurod o'g'li GENERATIV SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA ELEKTRON SAVDO XIZMATLARI IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEKANIZMLARI.....	433
Shavqiyev Erkin Danayeva Zulhumor Abdusodiq qizi РАЗВИТИЕ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УЗБЕКИСТАНА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ: СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	439
Абдурахимова Дилора Каримовна QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA MARKETING FAOLIYATINI BOSHQARISHDA BRENDING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI.....	446
Uzakova Umida Ruziyevna SOLIQ YUKINING IQTISODIY MOHIYATI, UNI BAHOLASH VA OPTIMALLASHTIRISH MASALALARI	452
Jasmina Baxtiyorova AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA ESG TAMOYILLARINING KONSEPTUAL ASOSLARI	458
Xabibullayev Dadajon Ro'ziboyevich YASHIL TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA KORXONALARNING INNOVATSION FAOLIYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINI CHEKLOVCHI OMILLAR.....	465
Yuldasheva Nazokat Muzaffar qizi O'ZBEKISTONDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA XORIJ TAJRIBASINING AHAMIYATI	470
Umurzoqova Adiba Ochilovna	

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI BANK XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA XORIJ TAJRIBASINING AHAMIYATI

Umurzoqova Adiba Ochilovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Bank ishi” kafedrasida katta o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA. O‘zbekiston bank tizimi so‘nggi yillarda raqamli xizmatlarni rivojlantirish yo‘nalishida sezilarli natijalarga erishdi. Biroq raqamlashtirishning yanada chuqur bosqichlariga o‘tish jarayonida xalqaro tajribalarni o‘rganish va ularni milliy sharoitga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqot doirasida 2017–2026-yillarda e‘lon qilingan ilmiy adabiyotlar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari, markaziy banklar ma‘lumotlari hamda bozor statistikasi qiyosiy tahlil qilindi. Braziliyaning Pix tezkor to‘lov tizimi, Hindistonning UPI raqamli to‘lov infratuzilmasi, Qozog‘istonning Kaspi superilova ekotizimi, Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqining ochiq banking modeli hamda Malayziyaning islomiy raqamli moliya tajribasi o‘rganildi. Natijalar xorijiy tajribaning ahamiyati tayyor yechimlarni bevosita joriy etishda emas, balki muvaffaqiyat omillari va amaliy tajribalarni mahalliy sharoitlarga moslashtirishda namoyon bo‘lishini ko‘rsatdi. Shuningdek, raqamli bank xizmatlarini rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari hamda xorijiy tajribani baholashning amaliy mezonlari ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar: raqamli bank xizmatlari, xorij tajribasi, O‘zbekiston, tezkor to‘lov tizimlari, ochiq banking, superilova, islomiy moliya, moliyaviy inklyuziya.

АННОТАЦИЯ. Банковская система Узбекистана в последние годы достигла значительных результатов в развитии цифровых услуг. Вместе с тем дальнейшее углубление процессов цифровизации требует изучения международного опыта и его адаптации к национальным условиям. В рамках исследования проведён сравнительный анализ научных публикаций, отчётов международных организаций, данных центральных банков и рыночной статистики, опубликованных в 2017–2026 годах. Изучены система мгновенных платежей Pix в Бразилии, цифровая платёжная инфраструктура UPI в Индии, экосистема суперприложения Kaspi в Казахстане, модель открытого банкинга Великобритании и Европейского союза, а также опыт исламских цифровых финансов в Малайзии. Результаты показали, что значение зарубежного опыта заключается не в прямом копировании готовых решений, а в адаптации успешных практик и факторов эффективности к национальным особенностям. Также определены приоритетные направления развития цифровых банковских услуг и предложены практические критерии оценки зарубежного опыта.

Ключевые слова: цифровые банковские услуги, зарубежный опыт, Узбекистан, системы мгновенных платежей, открытый банкинг, суперприложение, исламские финансы, финансовая инклюзия.

ABSTRACT. The banking system of Uzbekistan has achieved significant progress in the development of digital services in recent years. However, further advancement of digital transformation requires a comprehensive study of international experience and its adaptation to national conditions. The study is based on a comparative analysis of academic publications, reports of international organizations, central bank data, and market statistics published during 2017–2026. The research examines Brazil’s Pix instant payment system, India’s UPI digital payment infrastructure, Kazakhstan’s Kaspi super-app ecosystem, the open banking model of the United Kingdom and the European Union, and Malaysia’s experience in Islamic digital finance. The findings indicate that the value of international experience lies not in the direct replication of ready-made solutions but in adapting successful practices and key success factors to local conditions. The study also identifies priority areas for the development of digital banking services and proposes practical criteria for evaluating foreign experience.

Keywords: digital banking services, foreign experience, Uzbekistan, instant payment systems, open banking, super-app, Islamic finance, financial inclusion.

KIRISH

Raqamli iqtisodiyot sharoitida bank xizmatlarining sifati va qamrovi mamlakat iqtisodiy rivojlanishining muhim omiliga aylandi. O'zbekistonda so'nggi yillarda ushbu yo'nalishda sezilarli natijalarga erishildi: milliy to'lov tizimlari modernizatsiya qilindi, raqamli banklar paydo bo'ldi va aholining katta qismi mobil ilovalar orqali moliyaviy xizmatlardan foydalanishni boshladi. Yetakchi raqamli bank ekotizimlaridan birining yigirma milliondan ortiq foydalanuvchini qamrab olgani, raqamli to'lovlar hajmi esa yiliga o'n milliard AQSH dollari atrofida baholanayotgani bozorning qanchalik tez sur'atlar bilan rivojlanayotganini ko'rsatadi.

Shu bilan birga, raqamlashtirishning dastlabki bosqichi, ya'ni mavjud xizmatlarni onlayn kanallarga ko'chirish jarayoni asosan yakunlandi va endilikda yanada murakkab vazifalar kun tartibiga chiqmoqda. Ular qatoriga eskirgan axborot tizimlarini modernizatsiya qilish, ma'lumotlar sifatini ta'minlash, ochiq interfeyslar orqali hamkorlikni rivojlantirish, kiberxavfsizlikni mustahkamlash hamda qishloq aholisi va kichik biznes subyektlarini moliyaviy xizmatlar bilan to'liq qamrab olish kabi masalalar kiradi. Mazkur vazifalarning aksariyati O'zbekiston uchun nisbatan yangi bo'lsa-da, jahon amaliyotida ular turli mexanizmlar orqali muvaffaqiyatli hal etilgan yoki amalga oshirilish jarayonida hisoblanadi.

Aynan shu nuqtai nazardan xorij tajribasining ahamiyati yanada ortadi. Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar raqamli bank xizmatlarini turli modellar asosida rivojlantirgan: ayrim davlatlarda markaziy bank yetakchiligida yagona to'lov infratuzilmasi shakllantirilgan bo'lsa, boshqalarida xususiy sektor tomonidan ekotizim modeli rivojlantirilgan, yana ayrim mamlakatlarda esa qonunchilik asosida banklarning ma'lumot almashinuvi mexanizmlari yo'lga qo'yilgan. Ushbu tajribalarni o'rganish O'zbekiston banklari va regulatori uchun ikki jihatdan muhim ahamiyatga ega. Birinchidan, samaradorligi amaliyotda tasdiqlangan yechimlarni joriy etish imkonini beradi, ikkinchidan esa boshqa mamlakatlar tajribasida kuzatilgan kamchilik va xatolarni takrorlamaslikka xizmat qiladi. Biroq ilmiy adabiyotlarda xorijiy tajribani bevosita va mexanik tarzda ko'chirib olish maqsadga muvofiq emasligi ham ta'kidlanadi. Har bir modelning muvaffaqiyati muayyan institutsional, demografik va texnologik omillar bilan bog'liq bo'lib, ushbu omillar boshqa mamlakatlarda to'liq shakllanmagan bo'lishi mumkin. Shu sababli tadqiqotning maqsadi xorijiy modellarni tavsiflash bilan cheklanib qolmay, ularning O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlarini baholash mezonlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida quyidagi savollarga javob izlanadi: qaysi xorijiy modellar O'zbekiston uchun eng katta ahamiyatga ega, ularning muvaffaqiyatini qanday omillar ta'minlagan hamda mazkur tajribalarni mahalliy sharoitga moslashtirishda qanday tamoyillarga tayanish lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish va to'lov infratuzilmasini modernizatsiya qilish masalalari so'nggi yillarda xalqaro miqyosda keng tadqiq etilmoqda. Atlantic Council tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarda Braziliya va Hindiston tajribasi misolida tezkor to'lov tizimlarining moliyaviy xizmatlar qamrovini kengaytirishdagi ahamiyati asoslab berilgan [1]. Banco Central do Brasil ma'lumotlariga ko'ra, Pix tizimi qisqa muddat ichida mamlakatning asosiy to'lov infratuzilmasiga aylanib, raqamli to'lovlar hajmining keskin oshishiga xizmat qilgan [2]. Demirgüç-Kunt, Klapper, Singer va Ansar tadqiqotlarida esa raqamli to'lovlar moliyaviy inklyuziyani oshirishning muhim omili sifatida baholangan [3]. EBANX hisobotlarida Pix tizimining iqtisodiy samaradorligi va foydalanuvchilar orasida ommalashish omillari batafsil yoritilgan [4].

Raqamli moliya va fintex texnologiyalarining bank tizimiga ta'siri Gomber, Koch va Siering tomonidan chuqur o'rganilgan bo'lib, mualliflar innovatsion texnologiyalar bank xizmatlari samaradorligini oshirishi va yangi biznes modellarini shakllantirishini ta'kidlaydilar [5]. Kaspi.kz tajribasi esa bank xizmatlari, elektron tijorat va to'lov tizimlarini yagona raqamli ekotizimga birlashtirish orqali yuqori natijalarga erishish mumkinligini ko'rsatadi [6]. Observer Research Foundation ekspertlari Hindistonning UPI tizimi va Braziliyaning Pix modeli misolida ochiq infratuzilma, raqamli identifikatsiya va fintex kompaniyalari ishtirokining raqamli transformatsiyadagi o'rnini asoslab berganlar [7].

O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish masalalari ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari mamlakatda to'lov tizimlari va masofaviy bank xizmatlari hajmi barqaror o'sib borayotganini ko'rsatadi [8]. Statista prognozlariga ko'ra, yaqin yillarda raqamli to'lovlar va neobanklar bozori yanada kengayishi kutilmoqda [9]. UNDP tadqiqotlari aholining islomiy moliyaviy xizmatlarga bo'lgan qiziqishi ortib borayotganini qayd etadi [10]. Vives raqamli transformatsiya sharoitida banklar oldida kiberxavfsizlik, raqobat va texnologik moslashuv kabi vazifalar turganini ta'kidlaydi [11]. Bank Negara Malaysia hisobotlari islomiy moliyani raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash tajribasini yoritgan bo'lsa [12], Heliyon jurnalida chop etilgan tadqiqot natijalari raqamli savodxonlik va texnologiyalardan foydalanish darajasi moliyaviy inklyuziyaga bevosita ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi [13].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot sifat usuliga asoslangan qiyosiy tahlil shaklida olib borildi. Bunday yondashuv o'rganilayotgan hodisaning ko'lami va tez o'zgaruvchanligi sababli tanlandi, chunki raqamli bank xizmatlari rivojlanishini yagona statistik ma'lumotlar to'plami asosida to'liq baholash imkoniyati cheklangan.

Tahlil uchun uch turdagi manbalardan foydalanildi. Birinchisi, 2017–2026-yillarda e'lon qilingan ilmiy maqolalar va monografiyalar bo'lib, ular raqamli moliya, moliyaviy inklyuziya hamda bank transformatsiyasining nazariy asoslarini yoritishga xizmat qildi. Ikkinchisi, xalqaro tashkilotlar, markaziy banklar va tadqiqot markazlari tomonidan tayyorlangan hisobotlar bo'lib, ulardan xorijiy modellarning amaliy natijalari va faoliyat ko'rsatkichlari olindi. Uchinchisi, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma'lumotlari, milliy strategik hujjatlar hamda bozor statistikasi bo'lib, ular mahalliy sharoitni tavsiflash uchun foydalanildi. Tijorat manbalaridan olingan ma'lumotlar esa ehtiyotkorlik bilan, faqat rivojlanish tendensiyalarini ko'rsatish maqsadida qo'llanildi.

Xorijiy modellarni tanlashda to'rtta mezon asos qilib olindi. Birinchi mezon — natijaning isbotlanganligi bo'lib, model o'z mamlakatida amaliy jihatdan ijobiy natija bergan bo'lishi talab etildi. Ikkinchi mezon — sharoitlarning o'xshashligi bo'lib, rivojlanayotgan yoki tez transformatsiyalanayotgan iqtisodiyotlarda sinovdan o'tgan modellarga ustuvorlik berildi. Uchinchi mezon — dolzarblik bo'lib, model O'zbekiston bank tizimi oldida turgan aniq vazifalarga mos kelishi lozim edi. To'rtinchi mezon — hujjatlashtirilganlik bo'lib, model bo'yicha ishonchli va mustaqil manbalar mavjudligi hisobga olindi. Ushbu mezonlar asosida Braziliyaning Pix tizimi, Hindistonning UPI tizimi, Qozog'istonning Kaspi ekotizimi, Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqining ochiq banking modeli hamda Malayziyaning islomiy moliya tajribasi tanlab olindi.

Tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud. Xususan, birlamchi ma'lumotlar, jumladan, bank mutaxassislari bilan intervyular o'tkazilmadi. Ayrim manbalarning tijorat yoki marketing xususiyatiga ega bo'lish ehtimoli mavjud. Shuningdek, raqamli moliya bozori yuqori sur'atlarda rivojlanayotgani sababli ayrim statistik ko'rsatkichlar vaqt o'tishi bilan o'zgarishi mumkin. Shu bois keltirilgan ma'lumotlar aniq miqdoriy baholashdan ko'ra rivojlanish tendensiyalarini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar sifatida talqin qilindi. Ushbu holatlar tadqiqot natijalari va xulosalarini shakllantirishda inobatga olindi.

lozim. Ushbu cheklovlar xulosalar talqinida inobatga olindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Tanlangan xorijiy modellarning umumiy tavsifi

Tahlil natijasida beshta xorijiy model O'zbekiston uchun eng yuqori ahamiyatga ega deb topildi. Ularning qisqacha tavsifi va O'zbekiston uchun asosiy saboqlari 1-jadvalda umumlashtirilgan bo'lib, keyingi bo'limlarda har biri alohida ko'rib chiqiladi.

1-jadval
Xorijiy modellar va ularning O'zbekiston uchun asosiy saboqlari¹

Model (mamlakat)	Mohiyati va asosiy natijalari	O'zbekiston uchun asosiy saboq
Pix (Braziliya)	Markaziy bank tomonidan yaratilgan tezkor to'lov tizimi; besh yil ichida aholining katta qismini qamrab oldi, yirik banklar uchun ishtirok majburiy etildi	Davlat infratuzilmasi va majburiy ishtirok tarmoq samarasini tezlashtiradi; firibgarlikka qarshi choralar boshidanoq rejalashtirilishi zarur
UPI (Hindiston)	Ochiq dasturiy interfeyslarga asoslangan umumiy to'lov platformasi; fintex kompaniyalari uchun keng imkoniyat yaratdi	Ochiq interfeyslar xususiy innovatsiyalarni rag'batlantiradi; raqamli identifikatsiya tizimi poydevor vazifasini bajaradi
Kaspi (Qozog'iston)	To'lov, savdo va moliya xizmatlarini birlashtirgan superilova; aholining katta qismini qamrab olgan va yuqori rentabellikka erishgan	Ekotizim modeli mintaqada samarali ishlashi mumkin; kundalik ehtiyojlarga mos xizmatlar va savdogarlar tarmog'i muvaffaqiyat omili hisoblanadi
Ochiq banking (Buyuk Britaniya, Yevropa Ittifoqi)	Qonunchilik asosida banklar mijoz roziligi bilan ma'lumotlarni uchinchi tomonlarga ochishga majbur etildi	Yagona texnik standartlar va rozilik qoidalari zarur; ixtiyoriy yondashuv sekin natija beradi
Islomiy raqamli moliya (Malayziya)	Islomiy moliya uchun to'liq institutsional tizim: qonunchilik, standartlar, kadrlar tayyorlash va raqamli islomiy banklar	Institutsional poydevor mahsulotlardan oldin shakllantirilishi lozim; raqamli kanallar islomiy xizmatlarni arzon yetkazish imkonini beradi

1 Muallif ishlanmasi

2. Braziliya va Hindiston: davlat yaratgan to'lov infratuzilmasi

Braziliyaning Pix tizimi 2020-yil noyabr oyida Markaziy bank tomonidan ishga tushirilgan bo'lib, jahondagi eng tez ommalashgan tezkor to'lov tizimlaridan biri hisoblanadi. Besh yil ichida tizim har oy milliardlab tranzaksiyalarni qayta ishlaydigan darajaga yetdi va mamlakat aholisining mutlaq ko'pchiligi undan foydalana boshladi. Yillik tranzaksiyalar hajmi trillionlab AQSH dollari bilan o'lchanadi. Tizim muvaffaqiyatining asosiy omillari sifatida yirik moliya institutlari uchun ishtirokning majburiy etilgani, xalqaro standartlarga asoslangan yagona texnik yechim hamda telefon raqami yoki soliq identifikatori kabi oddiy identifikatorlar orqali o'tkazmalarni amalga oshirish imkoniyati e'tirof etiladi.

Hindistonning UPI tizimi esa boshqacha yondashuv asosida shakllantirildi. U yarim mustaqil milliy to'lov korporatsiyasi tomonidan boshqariladigan, ochiq dasturiy interfeyslarga asoslangan markazlashmagan platforma sifatida rivojlantirildi. Dastlabki yillarda o'sish sur'atlari nisbatan past bo'lgan bo'lsa-da, raqamli identifikatsiya tizimi, smartfonlar ommalashuvi va xususiy to'lov provayderlarining bozorga kirib kelishi natijasida tizim oyiga o'n to'qqiz milliarddan ortiq tranzaksiyani qayta ishlash darajasiga erishdi. UPI tajribasining muhim jihati shundaki, ochiq interfeyslar banklar bilan bir qatorda fintex kompaniyalariga ham yangi xizmatlar yaratish imkonini berdi, bu esa raqobat va innovatsiyalarni kuchaytirdi.

Har ikkala tajriba ham muhim saboqni namoyon etadi. Tezkor to'lov tizimlarining keng ommalashuvi bilan firibgarlik holatlari ham ortib borgan va har ikki mamlakat himoya mexanizmlarini keyingi bosqichlarda kuchaytirishga majbur bo'lgan. Shu sababli O'zbekistonda tezkor to'lov tizimlarini rivojlantirish jarayonida firibgarlikka qarshi mexanizmlarni dastlabki loyihalash bosqichidayoq joriy etish maqsadga muvofiqdir.

3. Qozog'iston: ekotizim va superilova modeli

Qo'shni Qozog'istonning Kaspi tajribasi O'zbekiston uchun eng yaqin va amaliy ahamiyatga ega misollardan biri hisoblanadi. Oddiy tijorat banki sifatida faoliyat boshlagan ushbu tashkilot to'lovlar, elektron savdo va moliyaviy xizmatlarni yagona superilovada birlashtirish orqali mamlakat aholisining katta qismini qamrab oldi. Faol foydalanuvchilar soni o'n to'rt milliondan oshgan bo'lib, ilova orqali mamlakatdagi raqamli to'lovlarning katta qismi amalga oshiriladi va kompaniya yuqori rentabellik bilan faoliyat yuritadi.

Kaspi muvaffaqiyatining asosiy omillari bir nechta yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, xizmatlar foydalanuvchilarning kundalik ehtiyojlariga moslashtirilgan. Ikkinchidan, iste'molchilar bilan bir qatorda savdogarlar uchun ham alohida platforma yaratilgan bo'lib, bu ikki tomonlama tarmoq samaradorligini ta'minlaydi. Uchinchidan, kompaniya o'zining to'lov infratuzilmasi va kredit skoring tizimini mustaqil ravishda rivojlantirgan. Mazkur modelning Markaziy Osiyo sharoitida muvaffaqiyatli ishlashi O'zbekiston uchun ham muhim amaliy ahamiyatga ega.

4. Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqi: ochiq banking

Ochiq banking modeli banklarni mijoz roziligi asosida hisob ma'lumotlari va to'lov funksiyalarini litsenziyalangan uchinchi tomonlarga xavfsiz dasturiy interfeyslar orqali taqdim etishga majbur qiladi. Buyuk Britaniyada ushbu model raqobat organlari tashabbusi bilan, Yevropa Ittifoqida esa maxsus to'lov xizmatlari direktivasi asosida joriy etilgan. Natijada minglab fintex kompaniyalari bank ma'lumotlari asosida moliyaviy boshqaruv, kreditlash va to'lov xizmatlarini ishlab chiqdi hamda iste'molchilarning tanlov imkoniyatlari kengaydi.

Mazkur tajribadan ikkita muhim xulosa kelib chiqadi. Birinchidan, yagona texnik standartlar va aniq rozilik qoidalari hal qiluvchi ahamiyatga ega. Ikkinchidan, xavfsizlik masalalari markaziy o'rinda turadi, chunki har bir yangi integratsiya nuqtasi qo'shimcha himoya choralari talab qiladi. O'zbekiston uchun ushbu model alohida qiziqish uyg'otadi, chunki mavjud milliy to'lov tizimlari negizida ochiq banking tamoyillarini bosqichma-bosqich rivojlantirish imkoniyati mavjud.

5. Malayziya: islomiy raqamli moliya

Malayziya islomiy moliyani rivojlantirish bo'yicha jahonda yetakchi o'rinlardan birini egallaydi va uning tajribasi O'zbekiston uchun ham dolzarb ahamiyatga ega. Mamlakatda avval qonunchilik bazasi va markaziy bank huzuridagi shariat kengashi shakllantirilgan, keyinchalik buxgalteriya va audit standartlari joriy etilgan hamda kadrlar tayyorlash tizimi yo'lga qo'yilgan. Shundan so'ng bozor faol rivojlanish bosqichiga o'tgan. Keyingi davrda esa raqamli islomiy banklarga litsenziyalar berilib, xizmatlarni to'liq onlayn ko'rsatish modeli sinovdan o'tkazilgan.

O'zbekiston sharoitida ushbu tajribaning ahamiyati ikki jihatda namoyon bo'ladi. Birinchidan, aholining ma'lum qismi diniy tamoyillarga mos moliyaviy xizmatlarga qiziqish bildiradi. Ikkinchidan, Malayziya tajribasi islomiy moliyaviy mahsulotlarni boshidanoq raqamli formatda loyihalash maqsadga muvofiqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, shariat nazorati, audit tizimi va malakali kadrlar tayyorlash masalalariga yetarli e'tibor qaratilishi zarur.

6. Xorij tajribasini moslashtirish mezonlari

Beshta modelni qiyosiy o'rganish xorijiy tajribadan foydalanishning umumiy qonuniyatlarini aniqlash imkonini berdi. Birinchi qonuniyat shundan iboratki, muvaffaqiyatli modellar alohida texnologiyadan emas, balki texnologiya, huquqiy baza, institutlar va iste'molchi odatlarining uyg'unligidan tashkil topadi. Ikkinchi

qonuniyatga ko'ra, davlat va xususiy sektor vazifalari to'g'ri taqsimlanganda eng yuqori samaraga erishiladi. Uchinchi qonuniyat esa har qanday yangi model bilan birga yangi xavflar ham yuzaga kelishini ko'rsatadi. Jumladan, firibgarlik, bozor konsentratsiyasi va raqamli tafovut kabi omillar oldindan boshqarilishi lozim.

Shu asosda xorijiy tajribani O'zbekiston sharoitiga moslashtirish uchun to'rt mezonli baholash tizimi taklif etiladi. Bular: sharoit mosligi, institutsional tayyorlik, iqtisodiy maqsadga muvofiqlik va ijtimoiy ta'sir mezonlaridir. Mazkur mezonlar har bir xorijiy modelni qabul qilish, moslashtirish yoki undan voz kechish bo'yicha asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari xorij tajribasining ahamiyati to'g'risidagi dastlabki savolga aniq javob beradi: uning ahamiyati tayyor yechimlarni nusxalashda emas, balki muvaffaqiyat omillarini ajratib olib, ularni mahalliy sharoitga moslashtirishda namoyon bo'ladi. Braziliya va Hindiston tajribasi davlat tomonidan yaratilgan umumiy infratuzilma raqamli bank xizmatlarining rivojlanishini bir necha barobar tezlashtirishi mumkinligini ko'rsatadi. Biroq bunday infratuzilma samarali ishlashi uchun raqamli identifikatsiya tizimi va keng qamrovli aloqa tarmog'i mavjud bo'lishi zarur. Qozog'iston tajribasi ekotizim modelining Markaziy Osiyo sharoitida ham muvaffaqiyatli ishlashini tasdiqlaydi, ammo uning asosida savdogarlar tarmog'i va kundalik ehtiyojlarga yo'naltirilgan mahsulot strategiyasi yotadi. Ochiq banking tajribasi esa qonunchilikdagi majburiy talablar mavjud bo'lmaganda banklar ma'lumotlarni ochishga unchalik qiziqmasligini ko'rsatadi. Malayziya tajribasi esa institutsional poydevor mahsulotlardan oldin shakllantirilishi lozimligini tasdiqlaydi.

Mazkur xulosalar ilmiy adabiyotlarda keltirilgan umumiy qarashlar bilan hamohangdir. Raqamli moliya sohasidagi tadqiqotlar barqaror natijalar ilg'or ilovalardan emas, balki asosiy biznes jarayonlari va tarmoq tuzilmasidagi o'zgarishlar natijasida yuzaga kelishini ko'rsatadi (Gomber va boshqalar, 2017; Vives, 2019). Moliyaviy inklyuziya bo'yicha tadqiqotlarda esa xizmatlardan foydalanish imkoniyatining o'zi yetarli emasligi, foydalanuvchilar ishonchi, moliyaviy savodxonlik va xizmat sifati muhim omillar ekani ta'kidlanadi (Demirgüç-Kunt va boshqalar, 2022). Ushbu tadqiqot xorij tajribasini tanlash va moslashtirish uchun amaliy mezonlar tizimini taklif etishi bilan mavjud ilmiy qarashlarni to'ldiradi.

Tahlil natijalaridan O'zbekiston banklari va regulyatori uchun bir qator ustuvor yo'nalishlar kelib chiqadi. Banklar uchun birinchi ustuvor yo'nalish Kaspi tajribasidan kelib chiqib, savdogarlar platformalari va kundalik xizmatlar integratsiyasini yanada chuqurlashtirishdan iborat. Ikkinchi ustuvor yo'nalish UPI tajribasi asosida ochiq interfeyslar orqali fintex kompaniyalari bilan hamkorlikni kengaytirish hisoblanadi. Uchinchi ustuvor yo'nalish esa Malayziya tajribasiga tayangan holda islomiy moliyaviy mahsulotlarni boshidanoq raqamli formatda loyihalashdan iborat. Regulyator uchun esa birinchi ustuvor vazifa Pix tajribasi asosida tezkor to'lov tizimini yagona standartlar va firibgarlikka qarshi mexanizmlar bilan yanada takomillashtirishdir. Ikkinchi ustuvor vazifa ochiq banking bo'yicha huquqiy baza va texnik standartlarni shakllantirish bo'lsa, uchinchi ustuvor vazifa islomiy moliya bozorini rivojlantirish uchun zarur bo'lgan nazorat tizimi va kadrlar salohiyatini mustahkamlashdan iborat. Barcha yo'nalishlarda raqamli savodxonlik va iste'molchilar huquqlarini himoya qilishga investitsiyalarni oshirish muhim ahamiyat kasb etadi, chunki xalqaro tajriba foydalanuvchilar ishonchi mavjud bo'lmagan sharoitda hatto eng ilg'or texnologiyalar ham kutilgan natijani bermasligini ko'rsatmoqda.

Alohida ta'kidlash joizki, xorij tajribasini o'rganish bir martalik tadbir emas, balki uzluksiz jarayon bo'lishi lozim. Jahon amaliyoti jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda: tezkor to'lov tizimlari chegaralararo integratsiyaga o'tmoqda, superilovalar sun'iy intellekt texnologiyalarini faol joriy etmoqda, ochiq banking esa ochiq moliya konsepsiyasiga kengayib bormoqda. Shu sababli banklar va regulyatorlar xalqaro tajribani muntazam kuzatib borish, tahlil qilish va mahalliy sharoitga moslashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqadigan doimiy mexanizmlarni shakllantirishi maqsadga muvofiqdir. Xususan, ixtisoslashgan tahlil markazlari, ilmiy-tadqiqot platformalari va xalqaro hamkorlik dasturlarini rivojlantirish ushbu jarayonning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijasida O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarini takomillashtirishda xorij tajribasining ahamiyati qiyosiy tahlil asosida o'rganildi. Braziliyaning Pix tizimi, Hindistonning UPI platformasi, Qozog'istonning Kaspi ekotizimi, Buyuk Britaniya va Yevropa Ittifoqining ochiq banking modeli hamda Malayziyaning islomiy raqamli moliya tajribasi tahlil qilinib, ularning har biri O'zbekiston bank tizimi oldida turgan muayyan vazifalarni hal etishda muhim amaliy ahamiyatga ega ekani aniqlandi.

Tadqiqotning asosiy xulosasi shundan iboratki, xorij tajribasining haqiqiy qiymati tayyor yechimlarni bevosita ko'chirib olishda emas, balki muvaffaqiyat omillari va amaliy saboqlarni tizimli ravishda o'rganib, ularni sharoit mosligi, institutsional tayyorlik, iqtisodiy maqsadga muvofiqlik hamda ijtimoiy ta'sir kabi mezonlar asosida milliy sharoitga moslashtirishda namoyon bo'ladi. O'zbekiston milliy to'lov infratuzilmasining rivojlanib borayotgani, raqamli bank xizmatlari ko'lamining kengayishi hamda islomiy moliya yo'nalishida huquqiy asoslarning shakllanayotgani xorijiy tajribalarni samarali tatbiq etish uchun qulay imkoniyatlar yaratmoqda.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- tezkor to'lov tizimlarini rivojlantirishda Braziliyaning Pix tajribasidan foydalanib, yagona standartlar va firibgarlikka qarshi himoya mexanizmlarini yanada takomillashtirish;
- Hindistonning UPI modeli asosida banklar va fintex kompaniyalari o'rtasidagi hamkorlikni kengaytirish maqsadida ochiq dasturiy interfeyslar (API) tizimini rivojlantirish;
- Qozog'istonning Kaspi tajribasiga tayangan holda bank xizmatlari, elektron tijorat va kundalik to'lovlarni birlashtiruvchi raqamli ekotizimlarni kengaytirish;
- ochiq banking tamoyillarini joriy etish uchun zarur bo'lgan huquqiy baza, texnik standartlar va ma'lumotlar xavfsizligi mexanizmlarini shakllantirish;
- Malayziya tajribasidan kelib chiqib, islomiy moliyaviy mahsulotlarni raqamli shaklda rivojlantirish hamda ushbu yo'nalishda malakali mutaxassislar tayyorlash tizimini takomillashtirish;
- aholi va tadbirkorlik subyektlarining raqamli moliyaviy savodxonligini oshirish orqali raqamli bank xizmatlaridan foydalanish darajasini kengaytirish.

Tadqiqotning ayrim cheklolari ham mavjud. Xususan, tadqiqot jarayonida birlamchi ma'lumotlardan foydalanilmagani hamda raqamli moliya bozorining tez sur'atlar bilan o'zgarib borayotgani natijalarga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli kelgusidagi tadqiqotlarda O'zbekiston banklarida xorijiy tajribalar asosida joriy etilgan yechimlarning amaliy natijalarini birlamchi ma'lumotlar asosida o'rganish, ularning samaradorligini miqdoriy baholash hamda Markaziy Osiyo mamlakatlari tajribasini o'zaro qiyosiy tahlil qilish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Atlantic Council. Fast Payments in Action: Emerging Lessons from Brazil and India. – Washington, DC: Atlantic Council, 2026.
2. Banco Central do Brasil. Pix Statistics and Management Report. – Brasilia: BCB, 2025.
3. Demirgüç-Kunt A., Klapper L., Singer D., Ansar S. The Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience. – Washington, DC: World Bank, 2022.
4. EBANX. Beyond Borders: Pix Five-Year Milestone Study. – Curitiba: EBANX, 2025.
5. Gomber P., Koch J.A., Siering M. Digital Finance and FinTech: Current Research and Future Research Directions. // *Journal of Business Economics*. – 2017. – Vol. 87, No. 5. – P. 537–580.
6. Kaspi.kz. Annual Report and Sustainability Disclosures. – Almaty: Kaspi.kz, 2025.
7. Observer Research Foundation. Digital Public Infrastructure and the Future of Digital Payments: Lessons from Pix and UPI. – New Delhi: ORF, 2026.
8. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. To'lov tizimlari bo'yicha statistik byulleten. – Toshkent: Markaziy bank, 2024.
9. Statista. Digital Payments and Neobanking: Uzbekistan Market Forecast. – Hamburg: Statista, 2025.
10. United Nations Development Programme (UNDP). O'zbekistonda islomiy moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talab bo'yicha so'rov. – Toshkent: UNDP, 2025.
11. Vives X. Digital Disruption in Banking. // *Annual Review of Financial Economics*. – 2019. – Vol. 11. – P. 243–272.
12. Bank Negara Malaysia. Financial Sector Blueprint and Islamic Finance Development Reports. – Kuala Lumpur: BNM, 2024.
13. The Impact of Digital Literacy and Technology Adoption on Financial Inclusion in Africa, Asia, and Latin America. // *Heliyon*. – Elsevier, 2024.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>